

מאוצרות הפרשה

ולא תונו איש את עמיתו (כה, יז)

כאן מדובר על הונאת דברים. קודם לכן (בפסוק יד) נאמר: "אל תונו איש את אחיו", ושם הכוונה להונאת ממון.

נשאלת השאלה, מדוע בהונאת ממון כתבה התורה "את אחיו", ובהונאת דברים – "את עמיתו".

אמר על כך בעל ה"הפלאה", כי באחים בדרך כלל לא מצויה אונאת דברים – אוכלים ביחד קוגל ושמוחים. אבל כאשר חלילה הבעיות מוגיעות לענייני ממונות – ירושות וחלוקות... ה' ירחם, גם באחים האש יכולה להתלקח ולשרוף. לכן, הונאת דברים נאמר רק על "עמיתו" – חברו שאינו אחיו, אבל הונאת ממון אמורה גם ב"אחיו".

והמהרש"א ביאר, שהנה על "עמיתו" דרשו בגמרא (ב"מ נ"ט): "עם שאתך בתורה ובמצוות", ו"אחיו" הוא אפילו מי שאינו אתך בתורה ובמצוות. לכן, כאשר מדובר בהונאת ממון נאמר: "אל תונו איש את אחיו", כי אסור להונות בכסף אפילו מי שאינו עמיתו. גם יהודי חילוני, מפ"מניק – אסור להונותו בכסף, ואפילו מגוי אסור לגנוב. אבל הונאת דברים, היא רק לעם שאתך בתורה ובמצוות.

מתי קורה כעין זה, שמוותרת אונאת דברים? כתוב מפורש ברמב"ם שאחרי שמוכיחו בצנעה, וללא תועלת, מותר להוכיחו ברבים. (יחיראובן)

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (כה, לה)

ובמדרש רבה (לד, א): הדא הוא דכתיב (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל. עכ"ל. יש אנשים, אומר ה"מגיד מדובנא" (מונא בספר "קהלת יצחק") השרויים תדיר בדאגה. גם אם ברכם ה' בעושר ובהון רב אשר יספיק כדי לכלכלם בכבוד על ימיהם, לא יפסיקו מלטרות בהגדלת עושרם. מקור דאגתם הוא החרדה לעתידם ולעתיד ילדיהם. לעומתם ישנם אנשים שמחים טובי לב שהדאגה היא מהם והלאה גם אם בידם מזון לסעודה אחת בלבד הם בוטחים בה' שישלח להם כל צרכיהם. תופעה מצויה היא שכאשר באים לבקש מן הראשונים סיוע כספי לאיזה שהוא ענין נחוץ הופכים הם עורם ומשיבים למבקשים שעליהם לדעת שה' יושב וזן את כולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים. לכו לבתיכם ודעו כי הקב"ה שנותן חיים יוון ויפרנס אותכם, זוהי דוגמא מובהקת של בטחון מעוות ומזויף. אילו היה בעל בטחון אמיתי היה עליו לדאוג להפך ממה שנהג. בכל הנוגע להבטחת עתידו הכלכלי ולביסוסו היה צריך להצטייד באמונה ובטחון. כי ה' יוון ויפרנס אותו ואת צאצאיו – ולהקדיש את זמנו לתורה ומצוות. את דאגתו לעצמו היה צריך להמיר בדאגה לאחרים, להחזיק יד עני ואביון ולגמול חסד עם כל אדם. בזה יש לפרש את סמיכות הפרשיות שבין: "וכי ימוך אחיך" לבין דיני שמיטה. מצוות השמיטה נועדה בין השאר להשריש בלב איש ישראל את מידת הבטחון, על ידי כך שבמשך שנה תמימה נשואות עיני הכל לשמים בצפייה להתממשות ההבטחה של: "וצוית את ברכתי". עם ההתחזקות בבטחון נוצר מקום לחשיש שמא יהיו אנשים אשר ישתמשו במידה זו גם כלפי אחרים, כמבואר לעיל. הסמיכה התורה את ענין הדאגה לענין מצוות השמיטה להורות כי מידת הבטחון נועדה אך ורק לאדם בעניני עצמו. אולם כאשר ימוך אחיך אל לו לסמוך על הבטחון אלא להחזיק בו. לזה נתכוון המדרש, "אשרי משכיל אל דל" – אשרי המשכיל ומבין שביחסו אל דל, אין לו לסמוך על הבטחון אלא לסייע. (ילקוט לקח טוב)

לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך (כה, מג)

ראשונים שאיסור "לא תרדה בו בפרך" נאמר גם על בן חורין, שאסור לרדות ולחייב את חברו לעשות דבר נגד רצונו של חברו [עיי' שערי תשובה לר"י שע"ג אות ס', חינוך מצוה שמ"ו ובמנחת שם, ובש"מ"ק על מוס' ב"מ דף נ"ט: בשם הראב"ד].

וידוע שמרן הסטייפלר זצ"ל היה מאוד חושש לזה, ושמעתי מידידי הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א, שהסטייפלר בא להתארח בבית בתו הרבנית ברזם בפסח, ומנהגו היה לא לאכול שרויה אך אצל בתו אכלו שרויה, והיא היתה מכינה כל פעם בשני סירים את כל האוכל, וראה הסטייפלר זצ"ל שזה מכביד על בתו, ועשה התרת נדרים להחל לאכול שרויה, ואמר שלא לאכול שרויה זה מנהג, ועדיף לא לצער ולהכביד על השני.

ומסופר שפעם ישב מרן החזון איש זצ"ל בשבע ברכות, ובקשו מהחתן שידבר דברי תורה, והחתן לא רצה, והתחילו ללחוץ עליו ולהפציר בו, אמר להם מרן החזון איש שזה בכלל הלאו של לא תרדה בו בפרך וצריך להיזהר בזה. [עיי' בשע"ת שם]. (הגר"א דינר שליט"א, גליון דברי הישרה)

ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם (כו, יא-יב)

הקב"ה מבטיח ש"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", ו"ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם והתהלכתי בתוכם". מפרש רש"י - אטייל עמכם בגן עדן!! לא פחות ולא יותר: טיול בגן עדן... שאל ר' שבתי יודלביץ זצ"ל, כיצד יתכן שהקב"ה מבטיח בחדא מחתא "אטייל עמכם בגן עדן" ו"לא תגעל נפשי אתכם"?.. לכאורה אין הדבר שונה מאחד האומר לחבירו: אתה יודע, אתה כזה ידיד טוב שלי עד כדי כך שאתה אפילו לא מגעיל אותי...?

ר' שבתי היה אומר כך: בתקופת קום המדינה הגיע אלי מישור ואמר לי אני לא לגמרי עוזב את היהדות אני רק קצת עוזב...לא לגמרי... חלק כן חלק לא... אמרתי לו: היה פעם אחד שעלה לקומה ה-30 במגדל כל בו שלום בתל -אביב הוא הוציא את רגלו האחת החוצה כמי שמתכוון לקפוץ למטה... העוברים והשבים למטה התחילו לצעוק לעברו: משועגענער, מה אתה עושה, אתה מתאבד... והוא משיב להם מלמעלה: חברה, אל דאגה, אני מומחה גדול בקפיצות...! שאל אותו מישור: כמה קומות אתה יודע לקפוץ? הוא השיב: שלש קומות... אומר לו ההוא: אבל כאן זה שלושים קומות... עונה לו המומחה בקפיצות: ...לא, אני לא רוצה לקפוץ את הכל... אני רוצה לקפוץ רק שלש קומות!... אמר לו ההוא מלמטה: שוטה שכמותך! וכי אינך יודע שאין תחנת ביניים?! או שאתה על הגג או שאתה למטה, אם עזבת את הגג - אתה למטה!...

עם ישראל כשהן עולין - עולין עד לרקיע וכשהן יורדין - יורדין עד לעפר (מגילה טז). אין באמצע! אצל עם ישראל יש אחד משני מצבים: או "אטייל עמכם בגן עדן", פסגת הפסגות, "עד לרקיע", או ח"ו "תגעל נפשי אתכם" - "יורדין עד לעפר"... אם כן אין לך מתאים יותר מאשר להזכיר את ההבטחה של "אטייל עמכם בגן עדן" יחד עם ההבטחה של "ולא תגעל נפשי אתכם", כי אה"נ אם אין מתקיימת ההבטחה של "אטייל עמכם בגן עדן" הרי זה לא אחרת מאשר "תגעל נפשי אתכם" ח"ו, ובאיך גיסא - אם כלל ישראל זוכים והם עומדים בדרגה של "אטייל עמכם בגן עדן" הם נמצאים רק מעברו השני של המצב הקיצוני ההפכי של "תגעל נפשי אתכם" ח"ו, כי אין באמצע... (הגר"ח"ב נבנאל שליט"א)

השורשים מחייבים

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר. (כ"ו, מ"ב)
לכאורה, עלינו להבין: כיצד משתלב פסוק זה שתוכנו דברי נחמה, בתוך פסוקי התוכחה?

את התשובה נבין על פי מעשה שהיה: צעיר לימים היה האדמו"ר רבי יצחק אריה לייב אלטר בעל ה'שפת אמת', כאשר התמנה כממשיך דרכו של בעל 'חידושי הרי"ם' בהנהגת חסידות גור. בין חסידיו הרבים, היו גם אנשים באים בימים, תלמידי חכמים מופלגים, שכל אחד מהם ראו היה להתמנות בעצמו לרב ומנהיג.

אדם אחד העז פניו וניגש אל ה'שפת אמת' בשאלה: "למדנו רבנו, כיצד נוטל הוא את עול ההנהגה על כתפיו?" כוונתו הייתה ברורה, והוא ביטא בדבריו אלו את תהייתם של רבים, שלא העזו להעלותה על דל שפתיהם – הכיצד יתכן שבגילו הצעיר, כ"ב שנה בלבד, בכוחו של הרבי החדש להנהיג ולהורות את דרכם של ותיקים ומנוסים ממנו?

השיב לו הרבי במתק שפתיים: "אמשול לך משל למה הדבר דומה. אדם אחד חפץ בכל מאודו לטפס על אחד ההרים הגבוהים ולכבוש את פסגתו. הוא ידע אל נכון, כי בכדי להשיג את המטרה, נדרשות הכנות רבות, וכי לא בקלות יוכל להצליח במשימתו. רבים וטובים שניסו את מזלם כמטפסי הרים, נאלצו לשוב על עקבותיהם לאחר שבועות אחדים של טיפוס, מבלי לזכות להגיע אל הפסגה הנכספת. מדובר היה בהר מאתגר במיוחד, מרובה מכשולים בדמות סלעים חדים ומשווננים, ומעברים צרים המסכנים את הולכיהם.

"מיועדנו לא נרתע מהקושי, והחליט שלדידו מדובר במשימה ברת ביצוע. הוא ערך את כל ההכנות הדרושות, וכעבור מספר שבועות התייצב בתחתית ההר נכון למסע המפרך. אולם כל המידע המוקדם שקיבל היה כאין וכאפס לעומת ההתמודדויות שנכוננו לו בהמשך הדרך. הוא פסע עקב בצד אגודל, בזהירות המתבקשת, בדרכו אל היעד, תוך שהוא מתמודד עם אינספור תלאות וקשיים. לא פעם חשב לוותר ולסגת, אבל גאוותו הפנימית האיצה אותו להמשיך בדרכו. "רגליו כאבו מרוב מאמץ, אצבעותיו בקושי נשמעו לו מרוב קור. הוא חש את הכפור הנורא מבעד לשכבות הבגדים החמים בהם היה עטוף. המזון שבתרמילו הלך והתמעט, מה שהעלה חשש כבד בקרבו שמא יאלץ לשוב בחזרה, בטרם יממש את חלומו הגדול להגיע לפסגת ההר. לא פעם היה נתון לסכנת חיים של ממש, כאשר כמעט ונפל מן הצוקים הרמים.

"כאשר כמעט כשל כוח הסבל הבחין הלה מרחוק בפסגה המבצבצת לה מבעד לערפל. הידיעה כי הנה הוא מתקרב ליעדו נסכה בו כוחות מחודשים, והוא עשה מאמץ כביר אחרון. בכוחות לא לו התקרב האיש אל הפסגה בתחושה כי הוא האדם הראשון בעולם שעמד במשימה המפרכת.

"אך לתדהמתו, הוא קלט בזווית עינו דמות אדם מקפצת לה בעליזות בינות לסלעים החדים. 'מי הוא זה ואיזהו הגיבור שהצליח להתגבר על כל הקשיים ולהגיע לכאן לפני?' תמה לעצמו, והתקרב יותר לעברו. לפתע הבחין כי מדובר בילד קטן המהלך לבדו על פסגת ההר הגבוה.

"האיש השתומם מאד על המראה הזה. הן הוא השקיע זמן ומאמצים מרובים כדי להוציא לפועל את רצונו. הוא חש כי הילדון העומד ומצחק לתומו, שם את כל הישגיו ללעג וקלס... 'כיצד הצלחת להגיע לכאן?', שאל בתמהון, 'והלא אני יורק דם במשך שבועות ארוכים בדרכי לכאן?'

"והילד השיב בפקחות: 'אתה הגעת הנה מתחתית ההר, ולשם כך נאלצת להפעיל מאמץ כביר. אני לעומת זאת, נולדתי פה על פסגת ההר הגבוה...'...
ה'שפת אמת' סיים את משלו, והנמשל היה ברור ומובן: אותם אנשים זקנים וחשובים החלו את דרכם בתחתית ההר. שנים רבות היה עליהם לעמול עד שהגיעו למדרגתם הגבוהה. מה שאין כן, ה'שפת אמת' נולד על הפסגה! אביו וזקנו הגדולים גידלוהו משחר ינקותו בקדושה ובטהרה, ולא ייפלא, אפוא, שהצליח להגיע להנהגת עדתו בגיל כה צעיר.

ממעשה זה למדים אנו, כי אדם הגדל בצילם ותחת השפעתם של הורים גדולים – הדרך עבורו יותר קלה להגיע להשגות רוחניות גבוהות. ומאידך, אם חלילה לא ינצל זאת לצמוח ולהתעלות כפי יכולתו – התביעה עליו בשמים תגדל.

ומכאן, תשובה לשאלתנו, על פי דרכו של המגיד מדובנא: בוודאי אין כוונת הפסוק להשמיע כאן דברי נחמה, אלא אדרבה, שמותיהם של האבות הוזכרו כאן כדי להגדיל ולהעצים את חומרת העברות אשר בגינן נאמרה התוכחה. שכן לא ראי עוונות של בנים להורים שאינם הולכים בדרך התורה כראי עוונות של בני צדיקים. אותם שגדלו במקומות גבוהים, שהוריהם התנו להם את הדרך בה ילכו – התביעה כנגדם כאשר הם נוטים ממנה, גדולה שבעתיים. זהו שאמר הכתוב: "וזכרתי את בריתי יעקב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור" – כאשר אזכור את אבותיכם אשר על ברכיהם נתגדלתם, התוכחה כלפיכם תגדל – הן השורשים שלכם כה איתנים! וכיצד, אפוא, סתיתם מהדרך בה חונכתם...
(ללמדך' מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

דין הליכה לדיאטה בשבת

שאלה: לאחר חג הפסח התחיל הרב אבנר דיאטה רצינית. בהוראת הרופא היה עליו להתנזר ממאכלים משמינים ומתועשים וכן להקפיד על הליכה יומיומית. הוא היה נחוש בדעתו להצליח והרגיש שאכן עלה על דרך המלך. לאחר סעודת ליל שבת הוא רצה ללכת, כהרגלו, אבל הסתפק – אולי אסור לו ללכת להליכה זו משום שהיא נחשבת כהליכה בריאותית שאסורה בשבת משום שאין לעשות צרכי רפואה בשבת, וממילא אסור ללכת לצורך בריאות בשבת?
תשובה: אם כוונתו בהליכותיו להתעמל ולהזיע על ידי כך, יש מחמירים לאסור אפילו שאין ניכר מהליכתו שכוונתו להזיע. והגר"נ קרליץ זצ"ל כתב שצריך להחמיר כ"ש מחמירים. אולם אם הוא הולך לצורך בריאותו ללא כוונה להזיע על ידי כך, מותר לו לצאת להליכה זו.
מקורות: מ"ב ס"י ש"א סק"ז, חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק נ"ב. (גליון פניני הלכה)

מזל טוב

מרכז העיר: משפחות הריסון-ספיר להולדת הבת הנכדה משפחת רפפורט לנשואי הבן

משפחות גולומב – הוד לנשואי הבת הנכדה משפחת אלפסי להולדת הבת

גני הדר: משפחת שרייבר לאירוסי הבת משפחת אטינגר לאירוסי הבת משפחת פוירשטיין להכנס הבן לעול תורה ומצוות

משפחות שימבורסקי-יעקובסון- הרב פלדמן להכנס הבן הנכד הנין לעול תורה ומצוות

משפחות בלכמן-פיליפ-אינגבר להולדת הבן הנכד הנין משפחת אברהמי לאירוסי הבן